

Μάθημα 20ό

Παράγοντες αποπροσανατολισμοῦ γιά τή θέωση:
β) ἡ κυκλική ἀντίληψη τῆς Ἱστορίας.

Ὡς πῶς θά θυμᾶστε, στό περασμένο μας μάθημα εἵχαμε μιλήσει γιά τούς παράγοντες πού στέκονται ἐμπόδια γιά τήν πραγμάτωση τῆς θεώσεως, γιατί αὕτη ἀποτελεῖ καί τόν ἀληθινό μας προορισμό.

Εἴχαμε ἐπίσης πει ὅτι ὁ ἄνθρωπος πού δέν ἀντιλαμβάνεται τόν ἀληθινό του προορισμό εἶναι ἄνθρωπος πού ζεῖ στόν κόσμο αὐτό κατά τύχη, εἶναι... τίποτα, ἐνῶ πρέπει νά ἀντιληφθεῖ τόν προορισμό του, καί ἐπιπλέον πρέπει νά τόν πραγματώσει, νά φτάσει δηλαδή στή θέωση.

Ἔχουμε ἐξηγήσει βεβαίως μέχρι τώρα τί εἶναι ἡ θέωση· δηλαδή, ἔχοντας στή φύση μας τό κατ' εἰκόνα, νά φθάσουμε τό καθ' ὁμοίωσιν, δηλαδή νά μοιάσουμε τοῦ Θεοῦ, νά γίνουμε χριστοειδεῖς, νά γίνουμε θεοειδεῖς. Αὐτό πρέπει νά γίνουμε.¹ Καί θά γίνουμε κατά τό μέτρο τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἔχουμε τό μοντέλο· εἶναι τό ἀρχέτυπό μας ὁ Ἰησοῦς Χριστός·

1. Βλ. Ἐφεσ. 5, 1: «Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ ὡς τέκνα ἀγαπητά».

ἐκεῖ πρέπει νά τείνουμε. Γι' αὐτόν τόν λόγο προβάλλεται ὁ Ἰησοῦς Χριστός, πού εἶναι τό μέτρο τῆς θεώσεώς μας.

Καί ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος, παιδιά, ἔτσι ἐκινεῖτο στή ζωή της, καί ἔφθασε σ' αὐτό τό κορυφαῖο ὕψος... καί βλέπουμε ποῦ μπορεῖ νά φθάσει ὁ ἄνθρωπος! Ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος, ἐπειδή ἀκριβῶς ἀποτέλεσε μίμηση τοῦ ἀρχετύπου της, γι' αὐτό μπορεῖ νά εἶναι καί γιά ἐμᾶς ἓνα στοιχεῖο, ἓνα πρόσωπο μιμήσεως.

Ἀλλά καί ὅλοι οἱ Ἅγιοι. Ἐπειδή μέ τή ζωή τους μιμήθηκαν τόν Χριστό, τό ἀρχέτυπό τους, γι' αὐτό μποροῦν νά βοηθήσουν κι ἐμᾶς στήν προσπάθειά μας νά μοιάσουμε τοῦ Χριστοῦ· ὅπως ἀκριβῶς προσπαθεῖ καί τό παιδί νά μοιάσει τοῦ πατέρα του καί τῆς μητέρας του, ἢ ὁ μαθητής τοῦ δασκάλου του.

Βεβαίως δέν ἀποτελεῖ τό ἄκρον ἄωτον τῆς τελειότητος ὁ πατέρας καί ἡ μητέρα, οὔτε καί ὁ δάσκαλος· ἐν τούτοις εἶναι ἀνάγκη τό μικρό παιδί, τό ἀμαθές παιδί, νά μιμηθεῖ τούς γονεῖς του καί τούς δασκάλους του. Αὐτό εἶναι πολύ βοηθητικό, γιατί ὅταν τούς μιμηθεῖ, ἀπό ἑκεῖ καί πέρα μπορεῖ ἀκόμα καί νά τούς ξεπεράσει. Θά ἔλεγα, μιμηθεῖτε τούς Ἁγίους, καί ξεπεράστε τους ἂν μπορεῖτε!... Ἀλλά θά ἦταν εὐτύχημα καί μόνο νά τούς μιμηθοῦμε, ἢ ἔστω νά κάνουμε τήν ἀρχή νά τούς μιμηθοῦμε.

Τό λέω αὐτό γιατί οἱ Ἅγιοι ὅχι μόνο δέν παρεμβάλλονται καί δέν μᾶς κρύβουν τό ἀρχέτυπό μας, τόν Ἰησοῦ Χριστό, ἀλλά, ἀντιθέτως, μᾶς βοηθοῦν καί μᾶς δείχνουν τό ἀρχέτυπό μας. Κανείς Ἅγιος δέν θά ἔλεγε μιμήσου ἐμένα, καί ὅχι τόν Χριστό· θά ἔλεγε μιμήσου

έμένα, πού μιμήθηκα τόν Χριστό. Αυτό λέει καί ὁ ἀπόστολος Παῦλος· «μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ ἐγὼ ἔγινα Χριστοῦ»², νά γίνετε μιμητές μου, ὅπως καί ἐγὼ ἔγινα μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ.

Εἶχαμε ἐξηγήσει λοιπόν τὴν περασμένη φορὰ ὅτι τό πρῶτο ἐμπόδιο πού πρέπει νά ὑπερνηκήσουμε εἶναι τό κακό καί ἡ ἁμαρτία, τό ὁποῖο καί ἀναλύσαμε. Ἐνα δεύτερο ἐμπόδιο, ἀπὸ τό ὁποῖο πρέπει νά ἐλευθερωθούμε, εἶναι ἡ κυκλική ἀντίληψη τῆς Ἱστορίας.

Ξέρετε, δέν πρέπει νά ἀπαλλαγοῦμε μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ πρέπει νά ἀπαλλαγοῦμε κι ἀπὸ μερικές ἀντιλήψεις πού μπορεῖ νά ἔχουμε.

Θά σᾶς πῶ ἓνα παράδειγμα.

Ὅταν ἐξηγοῦμε σέ ἓναν ἄνθρωπο κάτι, τοῦ ἐξηγοῦμε ἓνα θέμα, πολλές φορές βλέπουμε ὅτι ὁ ἀκροατὴς μας δέν τό καταλαβαίνει. Ἴσως νά φταῖμε κι ἐμεῖς· ἴσως δέν ἔχουμε τὴν ἱκανότητα νά τοῦ ἐξηγήσουμε. Τίς πιά πολλές φορές ὅμως ὀφείλεται στὸν ἀκροατὴ μας. Κατὰ ἓνα μεγάλο ποσοστό, ὅταν κάποιος δέν καταλαβαίνει κάτι, νά σᾶς πῶ ποῦ ἀκριβῶς ὀφείλεται.

Ἄς ποῦμε τοῦ ἐξηγοῦμε γιὰ κάποιον δρόμο. Ξέρετε, κύριε, τοῦ λέμε, θά προχωρήσετε ἀπὸ ὁῶ, θά πᾶτε ἀπὸ ἑκεῖ... Αὐτός, τὴν ὥρα πού τοῦ μιλάμε, ἔχει στὸν νοῦ του κάτι ἄλλο, δηλαδή ἔχει μιά ἀντίληψη δική του φτιαγμένη γιὰ τό θέμα πού ζητάει, καί δέν εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπ' αὐτή γιὰ νά ἀκούσει αὐτό πού τοῦ λέμε. Ἔτσι, προσπαθεῖ νά ἀκούσει μέν ἐμᾶς, χωρὶς ὅμως νά

2. Α΄ Κορ. 11, 1. Βλ. Φιλιπ. 3, 17: «Συμμιμηταί μου γίνεσθε». Α΄ Θεσ. 1, 6: «Καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγεννήθητε καὶ τοῦ Κυρίου».

ἀπαλλαγῇ ἀπό τῆ δικῆ του ἀντίληψη. Τό ἀποτέλεσμα θά εἶναι νά μὴν καταλάβει τίποτα, καί τελικά νά τά μπερδέψει.

Αὐτό πού σᾶς εἶπα εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο. Γι' αὐτό εἶναι πολύ ἀπαραίτητο νά ἀπαλλάσσεται κανεῖς ἀπό μία ἀντίληψη πού ἔχει, ὥστε νά καταλάβει κάτι ἄλλο πού ἀκούει.

Στήν ἐπιστήμη, ὁ ἀληθινός ἐπιστήμων, γιά νά καταλάβει κάτι, πρέπει νά ἀπαλλαγῇ ἀπ' ὅσες ἀντιλήψεις ὑπάρχουν, νά τίς βάλει στήν ἄκρη –δέν τίς πετάει· τίς βάζει στήν ἄκρη γιά μιὰ στιγμή– γιά νά ἀνοίξει τόν δρόμο γιά μιὰ νέα ἔρευνα. Ἐάν μένει σέ παλιές ἀντιλήψεις, οὐδέποτε θά καταλάβει ἐκεῖνο πού ψάχνει νά βρεῖ. Πρέπει λοιπόν, κατά κάποιον τρόπο, νά ἀλλάξει μία συγκεκριμένη ἀντίληψη.

Ἔτσι καί ἐδῶ. Μέσα στόν κόσμο πού ζοῦμε –ἀπό τίς παραδόσεις μας, τίς ἀνθρώπινες παραδόσεις, ἀπό τούς ἀνθρώπους, πού λένε τόσα πολλά καί λοιπά καί λοιπά– εἴμαστε πνιγμένοι μέσα σέ ποικίλες ἀντιλήψεις· πρέπει νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπ' αὐτές. Μία λοιπόν ἀπό τίς ἀντιλήψεις μας εἶναι καί τό ὅτι ἡ Ἱστορία εἶναι κυκλική.

Ἐδῶ τώρα θέλω πάρα πολύ νά προσέξετε, καί θά δεῖτε πόση σημασία ἔχει αὐτό. Μπορεῖ νά τό διατυπώσουμε μέ μιὰ ὀρολογία λίγο δύσκολη, ἀλλά στήν πραγματικότητα ὅμως εἶναι πράγματα πού τά συναντοῦμε καθημερινά. Προσέξτε νά δεῖτε τί εἶναι αὕτη ἡ κυκλική ἀντίληψη τῆς Ἱστορίας.

Τίθεται τό ἐρώτημα: Ἡ Ἱστορία ἔχει ἢ δέν ἔχει τέλος; Τελειώνει κάποτε ἡ Ἱστορία ἢ δέν τελειώνει ποτέ;

Ἐάν ἡ Ἱστορία δέν ἔχει τέλος, τότε εἶναι κυκλική· ὅπως καί οἱ ἐποχές τοῦ ἔτους, πού διαδέχονται ἡ μία τήν ἄλλη, εἶναι κυκλικές. Βλέπετε, τώρα ἔχουμε ἄνοιξη. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι μόνο φέτος ἔχουμε ἄνοιξη· καί πέρυσι εἴχαμε καί προπέρυσι, καί κάθε χρόνο ἔχουμε ἄνοιξη, γιατί ξαναγυρίζουμε ἐποχικά στό ἴδιο σημεῖο.

Ὅταν κάνω κύκλους, διαδρομές κυκλικές, δέν τελειώνω ποτέ· διότι ἐπάνω στόν κύκλο, στήν περιφέρειά του, δέν ὑπάρχει οὔτε ἀρχή οὔτε τέλος. Μπορῶ, ὥραιότατα, νά πάρω ἀφετηρία τόν χειμῶνα ἢ τό καλοκαίρι· ἀνά πᾶσα στιγμή μπορῶ νά πάρω μιὰ ἀφετηρία. Στόν κύκλο λοιπόν, στήν κυκλική μορφή, δέν ἔχουμε οὔτε ἀρχή οὔτε τέλος. Ἀντιθέτως· ἂν ποῦμε ὅτι ἡ Ἱστορία τελειώνει, τότε ὅπωςδήποτε εἶναι εὐθύγραμμη, δηλαδή δέν ξαναγυρίζει στό ἴδιο σημεῖο.

Αὐτό ἀκριβῶς διδάσκει ὁ Χριστιανισμός, ὅτι ἡ Ἱστορία ἔχει τέλος· θά σᾶς τό ἐξηγήσω παρακάτω. Ἄρα λοιπόν, ἀφοῦ ἔχει τέλος, εἶναι εὐθύγραμμη. Καί τό τέλος δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀνακεφαλαίωση ὅλου τοῦ κόσμου, τοῦ σύμπαντος κόσμου, ἀπό τόν ἀνακεφαλαιωτή Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀνακεφαλαίωση σημαίνει ἀποκατάσταση, σημαίνει διόρθωση. Θά ἀποκαταστήσει λοιπόν ὁ Χριστός τόν χαλασμένο ἀπό τήν φθορά κόσμο στό τέλος τῆς Ἱστορίας. Δηλαδή ὁ κόσμος θά τελειώσει, θά διορθωθεῖ, θά ἀφθαρτοποιηθεῖ καί θά ζήσει στήν αἰωνιότητα.³

3. Βλ. Ἀποκ. 21, 5: «Καί εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου· ἰδοὺ καινὰ ποιῶ πάντα». Β΄ Πέτρ. 3, 13: «καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν». Ἦσ. 65, 17.

Ἀλλά γιά νά ζήσει στήν αἰωνιότητα ὁ κόσμος, τό σύμπαν, δηλαδή ἡ κτιστή δημιουργία Του, ὁρατή καί ἀόρατη,⁴ θά πρέπει πρῶτα νά τελειώσει ἡ Ἱστορία.

Ξέρετε τί εἶναι Ἱστορία; Εἶναι τά γεγονότα, εἶναι τά συμβεβηκότα, εἶναι οἱ εἰδήσεις πού ἀκοῦμε ἀπό τό ραδιόφωνο· θά διαβάσουμε τήν ἐφημερίδα νά μάθουμε τά περιστατικά, τί εἶναι αὐτό καί τί εἶναι ἐκεῖνο· σήμερα ἔχουμε αὐτό, αὔριο ἔχουμε τό ἄλλο, χθές εἴχαμε ἐκεῖνο... Αὐτά λέγονται *συμβεβηκότα*. Στήν Ἱστορία ὑπάρχουν τά *συμβεβηκότα*.

Ἀλλά προσέξτε κάτι. Στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ δέν ἔχουμε *συμβεβηκότα*. Ἐκεῖ ἔχουμε τήν ἀπέραντη μακαριότητα· ὄχι ὅμως στατική, ἀλλά δυναμική. Δηλαδή δέν εἶναι μία μακαριότητα ὅπως λέει ὁ Βουδδισμός, ὅπως εἶναι ἡ *νιρβάνα*, μία κατάσταση τέλματος καί ἀκινήσιας, ὄχι, ἀλλά μία δυναμικότητα. Μέσα σ' αὐτή τή δυναμικότητα οἱ ἄνθρωποι θά ὑπάρχουν ὁλόκληροι, μέ

4. Στό σύμπαν, ἐκτός ἀπό τήν γνωστή μας ὑλοενέργεια ($\cong 5\%$), ὑπάρχει καί ἡ *σκοτεινή* (ἀόρατη) ὑλοενέργεια ($\cong 95\%$). Μέ τόν ὅρο *σκοτεινή ὕλη* ἀναφερόμαστε σέ ὑποθετικά σωματίδια μέ ἄγνωστη μέχρι στιγμῆς σύνθεση, πού δέν ἀλληλεπιδρᾷ μέ καμμία ἀπό τίς τέσσερις θεμελιώδεις ἀλληλεπιδράσεις (βαρυτική, ἀσθενή πυρηνική, ἠλεκτρική καί ἰσχυρή πυρηνική), πέρα ἀπό αὐτήν τῆς βαρύτητος. Δέν ἐκπέμπει φῶς ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη ἀνιχνεύσιμη ἀκτινοβολία, μέ ἀποτέλεσμα οἱ ἐπιστήμονες νά μή μποροῦν νά τή δοῦν καί νά τή μετρήσουν. Ἡ ὑπαρξή της μπορεῖ νά διαπιστωθεῖ ἐμμέσως μόνο ἀπό τά βαρυτικά ἀποτελέσματα στήν ὁρατή ὕλη (γαλαξίες, ἀστέρια). Ἡ *σκοτεινή ἐνέργεια*, ἐπίσης, εἶναι ἓνα ὑποθετικό εἶδος ἐνεργείας πού διατρέχει ὅλο τό σύμπαν, καί θεωρεῖται πώς μπορεῖ νά ἐξηγήσει τήν ἐπιταχυνόμενη διαστολή τοῦ σύμπαντος. Εἶναι κι αὕτη ἀόρατη. Δέν ἀλληλεπιδρᾷ μέ τό φῶς καί μέ ἄλλα ἠλεκτρομαγνητικά φαινόμενα. Ἡ ὑπαρξή της διαπιστώνεται μόνο μέσω τῆς βαρυτικῆς ἐπιδράσεώς της στό ὁρατό σύμπαν.

τά σώματά τους καί τίς ψυχές τους· όλόκληροι, γιατί θά ἔχει γίνει ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Θά ὑπάρχει μιά δυναμικότητα, καταρχάς ὡς πρὸς τή θεά τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλά καί ὡς πρὸς τή γνώση τοῦ Θεοῦ. Αὕτη ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ θά εἶναι στό διηγεσθε· θά προστίθεται καί θά πλουτίζεται συνεχῶς καί συνεχῶς.

Ἄρα βλέπουμε πῶς δέν θά ὑπάρχει στατικότητα στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ· ὑπάρχει δυναμικότητα, χωρίς συμβεβηκότα, χωρίς γεγονότα.

Ἔτσι λοιπόν δεχόμαστε ὅτι ἡ Ἱστορία εἶναι εὐθύγραμμη καί ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός στό τέλος τῆς Ἱστορίας ὅλα θά τά διορθώσει.

Νά πῶς τό λέει ὁ ἴδιος αὐτό: «*Εγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω*»⁵. Εἶναι τό Α τό ἐλληνικό, τό πρῶτο γράμμα στό ἀλφάβητο, πού σημαίνει ἀρχή, καί τό Ω, τό τελευταῖο γράμμα, πού σημαίνει τέλος. Ὅταν ὁ Χριστός λέει γιά τόν ἑαυτό Του ὅτι εἶναι τό Α καί τό Ω, σημαίνει ὅτι στόν Χριστό ὑπάρχει ἡ ἀρχή τῆς δημιουργίας, στόν Χριστό ὑπάρχει καί τό τέλος τῆς δημιουργίας. Ἄρα λοιπόν Αὐτός ἄρχισε τόν κόσμον, Αὐτός καί θά τόν τελειώσει.

Ἀκόμα λέει ὁ ἴδιος: «*Ἴδου καινὰ ποιῶ πάντα*»⁶. Νά, ὅλα τά κάνω καινούργια! Αὐτό θά τό πεῖ στό τέλος τῆς Ἱστορίας. Ὅλα τά κάνω καινούργια!...

Αὕτη εἶναι ἡ θέσις τοῦ Εὐαγγελίου, παιδιά, σχετικὰ μέ τήν Ἱστορία. Ἀλλά, παρ' ὅλα αὐτά, ὅπως σᾶς εἶπα, ἀπό τοὺς ἀνθρώπους, ἄλλοι μὲν ἀπό μιά φιλοσοφί-

5. Ἀποκ. 1, 8, 21, 6, 22, 13.

6. Ἀποκ. 21, 5.

κή αντίληψη, ἄλλοι δέ ἀπό μιά λαϊκή αντίληψη, θεωροῦν τήν Ἱστορία κυκλική, δηλαδή στατική καί ἐπαναλαμβανόμενη, παρὰ τά μοναδικά καί ἀνεπανάληπτα συμβεβηκότα, πού δέν ἔχει οὔτε ἀρχή οὔτε τέλος.⁷

Ὅμως μία τέτοια αντίληψη τῆς Ἱστορίας ξέρετε τί κάνει; Διαιωνίζει τίς διαμάχες τῶν ἀνθρώπων, δημιουργεῖ ἀτέλειωτα συμβεβηκότα –πού δέν τελειώνουν ποτέ, ἀφοῦ εἶναι κυκλική– καί δίνει τήν ψευδαίσθηση ὅτι ὁ ἄνθρωπος τότε θά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τήν Ἱστορία, ὅταν φύγει ἀπό τή γῆ καί πάει κάπου στό σύμπαν.

Δέν εἶναι μόνο ἡ περιέργεια, παιδιά, πού ὑπάρχει στόν ἄνθρωπο νά γνωρίσει τί ὑπάρχει ἔξω ἀπό τή γῆ· εἶναι καί ἡ ἐλπίδα του, ἡ κρυφή του ἐλπίδα, τοῦ ὑποσυνειδήτου ἡ ἐλπίδα, ὅτι μπορεῖ νά διαφύγει ἀπό τό σύμπαν καί νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό αὐτόν τόν ἐπαναλαμβανόμενο κύκλο τῆς Ἱστορίας.

Αὐτό θά σᾶς τό δείξω μέ ἓνα πολύ ἀπλό καί συνηθισμένο παραδειγματάκι. Μέσα στήν ἐβδομάδα ζοῦμε

7. Ὁ Ἀριστοτέλης καί οἱ Στωικοί θεωροῦσαν τόν χρόνο τελείως κυκλικό, ἐπηρεασμένοι προφανῶς ἀπό τήν κυκλική ἐπαναφορὰ τῶν ἐποχῶν. Ὁ Πλούταρχος εἶχε περιγράψει πῶς οἱ θεϊκές δυνάμεις ἐναλλάσσονται ἀπό καλές σέ κακές ἀνά 3000 χρόνια, ὅπως σέ ἓνα ἐκκρεμές. Ὁ Πλάτωνας, γιά νά προστατεύσει τήν εἰκόνα τοῦ Θείου, τό ὅρισε ὡς ἀπαγκιστρωμένο ἀπό τόν χρόνο. Μίλησε γιά τόν κύκλο τῶν ἐποχῶν καί περιέγραψε τόν ὁρατό κόσμον ὡς ἀπομίμηση τοῦ αἰωνίου, πού ἀκολουθεῖ τῶν νόμων τῶν ἀριθμῶν. Τήν ἀνθρώπινη ἐξέλιξη τήν ὅρισε σέ σχέση μέ τήν ἀνελικτική ἢ ὀχι πορεία τῆς ψυχῆς. Ὅμως, μέ τό λυκαυγές τῆς ἐπιστήμης, ὁ χρόνος γίνεται σύμμαχος τοῦ ἀνθρώπου. Τά κυκλικά μοτίβα, πού τόν παγιδεύουν στήν στασιμότητα, δέν τόν ικανοποιοῦν πιά, καί ἀρχίζει νά ἀντιλαμβάνεται γραμμικά τήν ἐξέλιξη τοῦ χρόνου καί τῆς Ἱστορίας. Ἡ τάση αὕτη ἐνισχύθηκε ἀπό τήν ἰουδαιοχριστιανική θεώρηση περί γραμμικῆς, μή ἀντιστρεπτῆς ἐξελίξεως τοῦ χρόνου.

τά γεγονότα, τῶν ἐργασιῶν μας, τοῦ σχολείου μας καί τά λοιπά, κυκλικά. Πᾶμε τό πρωί στό σχολεῖο, τελειώνουμε τό βράδυ· τήν ἄλλη μέρα τό πρωί πάλι σχολεῖο καί τελειώνουμε πάλι τό βράδυ. Τό ἴδιο πράγμα κάνουμε, καί στό τέλος βαριόμαστε. Ἔρχεται ἡ πέμπτη, ἡ ἕκτη, ἡ ἑβδομη ἡμέρα, βαριόμαστε, κι ἐπιθυμοῦμε μία διέξοδο, ἓνα σταμάτημα, νά σπάσουμε τό φαινόμενο τοῦ κύκλου, κι ἀκόμα νά φύγουμε ἀπό τό σπίτι μας, νά πᾶμε λίγο πιό ἔξω, σέ μία ἐξοχή.

Τί νομίζετε πώς εἶναι αὐτό, πού πολλοί ἄνθρωποι φεύγουν –καί μάλιστα ἐπειδή τώρα ἔχουν καί τά δικά τους αὐτοκίνητα, ἔχουν τόν τρόπο νά φύγουν ἀπό τό σπίτι τους πιό ἄνετα καί εὐκόλα– τί νομίζετε πώς εἶναι αὐτό; Εἶναι μία φυγή ἀπό μία κυκλική μορφή τῆς ζωῆς τους. Αὐτό κάνει κι ὁ ἄνθρωπος σέ μία μεγαλογραφία· θέλει νά φύγει, νά διαφύγει ἀπό τήν Ἱστορία.

Αὐτό ὅμως εἶναι ψευδαίσθηση, γιατί, ὅπου καί ἂν πάει, θά κουβαλάει τόν ἑαυτό του καί τήν ἀντίληψή του. Καί στό φεγγάρι ἂν πάει, καί ὅπου ἄλλοῦ ἂν πάει νά κατοικήσει, θά κουβαλάει τά ἴδια πράγματα πού ἔχει καί ἐδῶ στή γῆ.

Ἀκόμα, αὐτό θά τό δεῖτε νά τό λέει ὁ κόσμος πολύ ἀπλῶ ὡς ἐξῆς: Δέ βαριέσαι... πάντα ἔτσι γίνονταν τά πράγματα... καί πάντοτε ἔτσι θά συνεχίσουν νά γίνονται...! Ξέρετε τί σημαίνει αὐτό; ὅτι ὁ Χριστός δέν θά ξανάρθει.⁸

8. Βλ. Β' Πέτρ. 3, 3-9: «...λέγοντες· ποῦ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ' ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως». Ματθ. 24, 28. Λουκᾶ 12, 45.

Ἄμα ἀκοῦτε τούς ἀνθρώπους νά λένε –πρακτικά μιῶ τώρα, ὁ λαός μας ἔτσι τό λέει– Δέ βαριέσαι... ἔτσι πάντα γινόταν... ὁ κόσμος δέν τελειώνει, ὁ Χριστός δέν θά ξανάρθει, οἱ ἄνθρωποι αὐτοί πιστεύουν σέ μία κυκλική μορφή τῆς Ἱστορίας.

Ἄπ' αὐτό ὅμως πρέπει νά ἀπαλλαγοῦμε, παιδιά. Ὁ Χριστός θά ξανάρθει! Εἶναι θεμελιώδους σημασίας αὐτό, διότι εἶναι τό κριτήριο τῶν πράξεών μας.

Γιά κοιτάξτε· εἶναι πάρα πολύ ἁπλό. Ἄν ξέρω ὅτι θά τελειώσει ἡ Ἱστορία καί θά κριθῶ γιά τίς πράξεις μου, θά ρυθμίσω ἀνάλογα τή ζωή μου καί τή συμπεριφορά μου πρὸς τόν Θεό καί τούς ἄλλους· ἀναμφισβήτητα. Ἐάν ὅμως δέν πιστεύω στήν τελική κρίση, τότε δέν μέ νοιάζει, ὅπως καί ἂν ρυθμίσω τίς σχέσεις μου. Καθόλου δέν μέ νοιάζει, ὅταν ξέρω ὅτι δέν θά κριθῶ καί δέν θά δώσω λογαριασμό ποτέ καί σέ κανέναν. Γιά ποιόν λόγο λοιπόν νά ἔχω ἀγαθές σχέσεις μέ τόν Θεό καί τούς ἄλλους ἀνθρώπους;

Ἀλλά καί στήν Ἱστορία. Λέμε: ἡ Ἑλλάδα πρέπει νά ζήσει. Ὁραῖα, πρέπει νά ζήσει. Θά κάνουμε λοιπόν ὅ,τι εἶναι δυνατόν γιά νά ζήσει. Τί; Θά κάνουμε πολέμους;... σφόδρα πολέμους;... Ὅταν ὅμως ξέρουμε ὅτι ἡ Ἱστορία θά τελειώσει κάποτε, τότε γρήγορα θά ἀντιληφθοῦμε ὅτι πολλά πράγματα πού προσπαθοῦμε νά πετύχουμε δέν εἶναι καί τόσο σημαντικά, καί ματαιοπονοῦμε.⁹

9. Ἐδῶ ὁ ὁμιλητής δέν μέμφεται τήν υπεράσπιση τῆς πατρίδος, ἀλλά τήν υπερβολική καί μονομερῆ μέριμνα καί φροντίδα μας γι' αὐτήν, θέτοντάς την ὡς ὑπέρτατο σκοπὸ τῆς ζωῆς μας, ἔναντι ἄλλων τομέων, πῶς πνευματικῶν, κατὰ τό «οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν» (Ρωμ. 13, 14).

Ἦ γιὰ τόν πολιτισμό, γιὰ τήν πρόοδο τοῦ ὁποίου τόσο πολύ ἀγωνιζόμαστε, πού νά λέμε: *Μέχρι ποῦ θά φτάσει ὁ πολιτισμός;*... Κι ἔτσι ὑπάρχει ἓνα λαχανητό, ἓνα τρέξιμο. Ἀλλά δέν ὀδηγοῦμαστε πουθενά· εἴμαστε σέ ἓνα ἀδιέξοδο, καί τίποτα ἄλλο.

Ὅμως ἡ Ἱστορία, παιδιά, θά τελειώσει· ὁ κόσμος θά ἀλλάξει!

Ὑπάρχει ἐπίσης καί μιὰ ἄλλη θεώρηση τῆς Ἱστορίας, ὅχι πιά σάν *συμβεβηκότα*, σάν γεγονότα, ἀλλά σάν μιὰ βιολογική ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τή θεωρία τοῦ Δαρβίνου· εἶναι ἡ ἐξῆς.

Ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἦταν πρῶτα πίθηκος. Τώρα κατὰ πόσο τό εἶπε ὁ Δαρβίνος αὐτό ἢ ὅχι, εἶναι ἀμφισβητούμενο. Σᾶς εἶχα πεῖ ὅτι ὁ Δαρβίνος δέν τό εἶπε αὐτό· τό εἶπαν οἱ μεταγενέστεροι πού κακοποίησαν τήν θεωρία του.¹⁰ Ποτέ ὁ Δαρβίνος δέν εἶπε ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατάγεται ἀπό τόν πίθηκο· αὐτό εἶναι ἡ μεγάλη ἀνακάλυψη ἀπό τή θεωρία τοῦ Δαρβίνου. Ἄς εἶναι ὅμως· ἄς πάρουμε κακοποιημένη τή θεωρία, ὅπως μᾶς τήν προσφέρουν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος

10. Ὁ Δαρβίνος ἦταν ἀγνωστικιστής· ἤξερε ὅμως νά περιορίζει τήν φαντασία του. Μπορεῖ νά ἄφησε τή φαντασία του νά κάνει ὑποθέσεις γιὰ τήν καταγωγή τῶν ζώων, ἀλλά στήν περίπτωση τοῦ ἀνθρώπου ἔβλεπε πώς ὑπάρχει ἀπόσταση μεγάλη, πού τόν ἀναχαίτισε τόσο, ὥστε νά θέσει σέ κυκλοφορία τό βιβλίο του *Περί τῆς Καταγωγῆς τοῦ Ἀνθρώπου* δώδεκα χρόνια μετά τό *Περί τῆς Καταγωγῆς τῶν Εἰδῶν*. Τό βιβλίο ἔκανε μόνο ἓναν σύντομο ὑπαινιγμό στήν ιδέα ὅτι καί ὁ ἄνθρωπος θά μπορούσε νά ἐξελιχθεῖ μέ τόν ἴδιο τρόπο, ὅπως καί οἱ ἄλλοι ὀργανισμοί, λέγοντας ὅτι "*θά ριχτεῖ φῶς στήν καταγωγή καί τήν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου*". Βλ. *Ἡ Γένεσις*, Τόμος Α', Μάθημα 11ο, ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2017, σσ. 261-262.

κατάγεται από τόν πίθηκο. Αυτό όμως σημαίνει ότι ο άνθρωπος ήταν άτελής. Σήμερα έχει μία μορφή κάποιας τελειότητας. Άρα λοιπόν εξελίσσεται.

Ποιός όμως μᾶς βεβαιώνει ότι θά σταματήσει στο σημείο πού βρίσκεται; Καί γιατί νά σταματήσει; Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος ἔχει μία διαρκῆ εξέλιξη, τότε διαρκῶς θά βελτιώνεται. Καί ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος θά βελτιώνεται, αὐριο θά εἶναι τελειότερος· καί ἐκεῖνο πού σήμερα δέν γνωρίζει, θά τό ξέρει αὐριο· καί ἐκεῖνο πού σήμερα δέν καταλαβαίνει, θά τό καταλάβει αὐριο.

Κι ὅμως, παιδιά, δέν ἔχουμε εξέλιξη τῆς ἀνθρώπινης διανοίας ἀπό πλευρᾶς ποιότητας, παρὰ μόνο ἀπό πλευρᾶς –προσέξτε– καλλιεργείας της. Γιά νά τό καταλάβετε αὐτό, θά σᾶς πῶ ἓνα παράδειγμα.

Ἔχουμε μία μπάλα χρυσοῦ· καθαρό χρυσάφι. Ὅ,τι καί νά τό κάνουμε, εἶναι χρυσός. Ὅμως αὐτόν τόν χρυσό, γιά νά αὐξήσουμε τήν ἀξία του, μπορούμε νά τόν δουλέψουμε καί νά τόν κάνουμε κοσμήματα. Αὐτό λοιπόν κάνουμε. Ἀλλά καί κοσμήματα νά τόν κάνουμε, ὁ χρυσός πάλι μένει χρυσός· δέν ἀλλάζει ἡ ποιότητά του.

Ἔτσι καί μέ τήν ἀνθρώπινη διάνοια. Τό ἀνθρώπινο μυαλό, τό δικό μου μυαλό, εἶναι σήμερα ὅπως ἦταν καί τοῦ Ἀδάμ. –Γιά νά μήν πῶ ὅτι ἦταν καλύτερο τό μυαλό τοῦ Ἀδάμ· θά σᾶς τό ἀποδείξω ὅταν φθάσουμε στό σημείο ἐκεῖνο.– Ἄρα δέν ἔχω καμμία εξέλιξη.

Ἴσως μέ ρωτήσετε: Ὁ Ἀδάμ γνώριζε αὐτά πού σήμερα ξέρουμε ἐμεῖς;

Ἀσφαλῶς, ὄχι. Αὐτό ὅμως εἶναι θέμα καλλιεργείας καί μαθήσεως. Τό ἴδιο ἀκριβῶς συμβαίνει μέ ἕναν

άνθρωπο πού κάθεται στά θρανία νά μάθει γράμματα. Τό μυαλό του εἶναι τό ἴδιο μέ τῶν ἄλλων· ἀπλῶς τό δικό του καλλιεργεῖται. Ἡ ποιότητα τοῦ μυαλοῦ μένει πάντοτε ἡ ἴδια. Δηλαδή παίρνουμε τόν χρυσό καί τόν κάνουμε κοσμήματα· ἀλλά ὁ χρυσός εἶναι πάντα χρυσός.

Σᾶς εἶπα προηγουμένως, πρὶν ἀρχίσουμε τό μάθημά μας, ὅτι ὁ Ἀδάμ ὀνομάτισε τά ζῶα. Ὁ Θεός, λέει ἡ Γένεση, ἔβαλε μπροστά του τά ζῶα νά παρελάσουν καί ὁ Ἀδάμ τοὺς ἔδωσε ὀνόματα.¹¹ Ξέρετε τί σημαίνει αὐτό; ὅτι τό ἀνθρώπινο μυαλό, δηλαδή τό μυαλό τοῦ Ἀδάμ, ἦταν αὐτό πού εἶναι σήμερα καί τό δικό μου τό μυαλό. Διότι, δίνοντας ὀνόματα στά ζῶα, δείχνει ὅτι εἶχε τήν ικανότητα νά κινεῖται στά γνωστά μας (ἀπό τό μάθημα τῆς Λογικῆς τώρα) τέσσερα κατηγορήματα τῆς λογικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, δηλαδή νά φτιάχνει ἔννοιες καί λοιπά καί λοιπά. Αὐτό σημαίνει ὅτι τό ἀνθρώπινο μυαλό, ὅπως μᾶς τό παρουσιάζει ἡ Ἁγία Γραφή, ἦταν πάντα τό ἴδιο.

Αὐτό θά τό δοῦμε καί ἀπό πολιτιστικῆς πλευρᾶς. Ἄν ἀνοίξουμε ἓνα καθαρά ἐπιστημονικό βιβλίο ἀρχαιολογίας-ἀρχιτεκτονικῆς, πού περιέχει παλιά στοιχεῖα καί νεότερα, θά τό δοῦμε πολύ καλά.

Ἔχω ὑπόψη μου μία ἀρχιτεκτονική μελέτη πανεπιστημιακῆς στάθμης, πολυτεχνικῆς, πού δείχνει τήν πορεία τῆς οἰκοδομικῆς τέχνης. Ἀρχικά δείχνει μία προϊστορική κυκλική καλύβα, μετά τό Κολοσσαῖο τῆς Ρώμης, ἔπειτα τή Ροτόντα τῆς Θεσσαλονίκης, καί στό τέλος ἓνα μεγαθήριο κτήριο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν

11. Βλ. Γέν. 2, 19-20.

κυκλικού σχήματος, ὅπως τό Πεντάγωνο, ἅς ποῦμε, ἢ τό κτηριακό συγκρότημα τοῦ ΟΗΕ. Βλέπουμε πῶς στίς γενικές γραμμές τους τά κτίσματα εἶναι ἴδια.

Ἡ ἀκόμη βλέπουμε ἓνα ἀρχαῖο τετράγωνο σπίτι. Ἐφτιαχναν ἓνα τετράγωνο κτίσμα, μέ παράθυρα καί πόρτα. Σ' αὐτό, μέχρι σήμερα, δέν προστέθηκε τίποτα. Μή μοῦ πεῖτε ὅτι ἡ πόρτα σήμερα γίνεται αὐτόματη, παῖμε ἓνα κουμπί κι ἀνοίγει, ἢ ὅτι ἔχουμε μέσα πολυτελῆ πράγματα· αὐτά εἶναι ἡ ἰδιαίτερη καλλιέργεια· ἡ σύλληψη ὅμως τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια, γιατί κινεῖται στά τέσσερα κατηγορήματα τῆς λογικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἄρα δέν ἔχουμε ἐξέλιξη τοῦ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου· οὐδεμία ἐξέλιξη δέν ἔχουμε.

Ἡ ἔννοια τοῦ τροχοῦ, ἐπίσης, ὑπῆρχε καί στόν πρῶτο ἄνθρωπο. Δέν ἔχει σημασία ὅτι μποροῦσε νά ἔχει ἓναν τροχό ὁ πρῶτος ἄνθρωπος καί νά τόν τσουλάει, δέν ξέρω πῶς· τό ὅτι συνέλαβε ὅμως τήν ἔννοια τοῦ τροχοῦ ἔχει πολλή σημασία. Τώρα, ἐάν ἡ ἔννοια τοῦ τροχοῦ σήμερα ἔγινε ρολόι, πού εἶναι γεμάτο ὁδοντωτούς τροχούς, ἢ ἓνα πολύπλοκο μηχανήμα ἢ ὀτιδήποτε ἄλλο, δέν ἔχει σημασία. Ἡ βάση ὅλων αὐτῶν τῶν μηχανημάτων, ὅσο πολύπλοκα καί ἂν εἶναι, βρίσκεται ἐκεῖ, στόν τροχό.

Ἀλλά καί ἡ ἔννοια τῆς δεσμεύσεως τῆς ἐνεργείας, ὅπως εἶναι ἡ φωτιά, ὑπῆρχε ἀπό παλιά στόν ἄνθρωπο. Ποιό ζῶο ποτέ δέσμευσε τή φωτιά; Κανένα. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως δέσμευσε τή φωτιά, δηλαδή δέσμευσε τήν ἐνέργεια. Καί σήμερα, εἴτε φωτιά ἔχουμε, εἴτε ἡλεκτρισμό ἔχουμε, εἴτε πυρηνική ἐνέργεια ἔχουμε, ἡ ἔννοια τῆς δεσμεύσεως τῆς ἐνεργείας πάντα μένει ἡ ἴδια.

Οὐδεμία λοιπόν ἐξέλιξη.

Λένε λοιπόν ὅτι θά φθάσει κάποτε ὁ ἄνθρωπος νά ἐξελιχθεῖ, καί, ἐξελισσόμενος, νά δημιουργήσῃ ἕναν κόσμο καλύτερο καί καλύτερο! Ἄν ὅμως αὐτός ὁ κόσμος γίνεται καλύτερος, τό βλέπουμε καί μόνοι μας, ἅμα ρίξουμε μιά ματιά στήν Ἱστορία...

Ἄρα καί αὕτη ἡ θεωρία τῆς βιολογικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ εἶναι αἰόλη... πραγματικά αἰόλη!

Ἔχουμε ὅμως καί μιά ἄλλη θεώρηση τῆς Ἱστορίας. Ἀπό πολλούς ἀνθρώπους ἡ Ἱστορία θεᾶται, βλέπεται, καί ὡς διαλεκτική ἐξέλιξη –κι αὐτό μάλιστα εἶναι σύγχρονο, εἶναι τῆς ἐποχῆς μας– κατά τήν ἀντίληψη τοῦ ἱστορικοῦ καί διαλεκτικοῦ ὕλισμοῦ. Σύμφωνα μ' αὐτή καί μέσα ἀπό τήν πάλη τῶν ποικίλων κοινωνικῶν συστημάτων, ἀναμένεται μιά κοινωνική βελτίωση.

Τί εἶπαμε προηγουμένως; Βιολογική βελτίωση, κατά τή θεωρία τοῦ Δαρβίνου. Τώρα τί λέμε; Κοινωνική βελτίωση. Καί πῶς θά ἐπέλθῃ αὕτη ἡ κοινωνική βελτίωση; Θά ἐπέλθῃ μέ τήν διαλεκτική μέθοδο.

Δέν θέλω πολύ νά ἐπεκταθῶ πάνω στό σημεῖο τῆς διαλεκτικῆς, παρὰ μόνο ἥθελα νά σᾶς πῶ λίγα λόγια, πολύ λίγα, ἐπειδή εἶναι ἐντελῶς-ἐντελῶς σύγχρονο τό θέμα, πολύ σύγχρονο. Στήν πραγματικότητα ὅμως δέν εἶναι σύγχρονο· εἶναι παλιό· εἶναι ἀπό τόν περασμένο αἰῶνα, καί μυρίζῃ μούχλα μάλιστα... μούχλα μυρίζῃ! Ἀλλά ὁ ἀνόητος ἄνθρωπος καμμιά φορὰ βγάζει ἀπό τά χρονοντούλαπά του ὅλα αὐτά τά πράγματα καί τά προσφέρει σάν καινούργια, γιατί ἔτσι τόν συμφέρει. Γι' αὐτό λέω ὅτι εἶναι ἐντελῶς καινούργιο τό θέμα· γιά σᾶς εἶναι καινούργιο.

Θυμᾶμαι, ὅταν ἤμουν κι ἐγώ σάν κι ἐσᾶς, ἡ λίγο μεγαλύτερος, θυμᾶμαι ὅτι γινόταν λόγος γιά ὅλα αὐτά – γιά τήν Ἑλλάδα τουλάχιστον – ὡς ἐκδόσεις τοῦ περασμένου αἰῶνος... καί μάλιστα, ἄν θέλετε νά ἀκριβολογήσω, ἐκδόσεις *Στοᾶς Φέξη*, πού ἦταν στήν πλατεία Κάνιγγος στήν Ἀθήνα· δηλαδή πράγματα πού εἶναι ἡλικίας ὀγδόντα ἕως ἐκατό ἐτῶν!

Αὐτά, στά χρόνια τά δικά μου, δέν ὑπῆρχαν πιά, εἶχαν τελειώσει, εἶχαν ἐξαφανιστεῖ, πολύ παλιά... καί πρίν ἀπό ἐλάχιστα χρόνια ξαναβγῆκαν πάλι στίς βιτρίνες, ἀνατυπώσεις, καινούργια ἐξώφυλλα, πολύχρωμα, χτυπητούς τίτλους! Καί λέει κανεῖς: *Γιά κοίταξε... Τά βγάζουν σάν νά εἶναι ἡ τελευταία λέξη τῆς ἐπιστήμης, ἡ τελευταία λέξη τῆς φιλοσοφίας...* γιατί ἔτσι ἰσχυρίζονται! Καί ὅμως αὐτά εἶναι παμπάλαια. Καί ὅμως ὁ ὕλισμός πραγματικά εἶναι ξεπερασμένος, πραγματικά ξεπερασμένος, καί ἀπό ἐπιστημονικῆς πλευρᾶς, καί ἀπό φιλοσοφικῆς πλευρᾶς! Τό ἀκούσατε αὐτό πού σᾶς εἶπα;

Ἀλλά ἄς δοῦμε τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε *ἱστορικός ὕλισμός* ἢ *διαλεκτικός ὕλισμός*. Θά σᾶς πῶ λίγα λόγια γιά νά τά ἔχετε ὑπόψη σας.

Σᾶς ἐξηγῶ ὅτι *διαλεκτικός* εἶναι αὐτός πού διαλέγεται, πού κάνει διάλογο μέ κάποιον· συνεπῶς γίνεται ἕνας διάλογος. Μεταφέρετε ὅμως αὐτόν τόν διάλογο στά γεγονότα· ὄχι μεταξύ δύο προσώπων πού μιλοῦν, ἀλλά μέσα στά γεγονότα, ἡ μέσα στά φαινόμενα.

Τί εἶναι ὅμως *διαλεκτικός ὕλισμός*; Εἶναι, παιδιά, ἐκεῖνα πού γίνονται στήν ὕλη κατά διαλεκτικό τρόπο, δηλαδή κατά τρόπο πού ἔρχονται σέ ἀντίθεση καί μετά

σέ σύνθεση· ὅπως ἀκριβῶς ὅταν διαλέγονται δύο ἄνθρωποι, πού μιλοῦν, διαφωνοῦν, συμφωνοῦν· πάλι διαφωνοῦν, πάλι συμφωνοῦν... καί πάει λέγοντας.

Ἔτσι, κατὰ τόν διαλεκτικό ὕλισμό, ἡ ὕλη δέν αὐτοκινεῖται μηχανιστικά, δηλαδή δέν κινεῖται μόνη της κατὰ τρόπο μηχανιστικό, ἀλλά κατὰ διαλεκτικό τρόπο.

Τί θά πεῖ αὐτό;

Τά πράγματα, τά φαινόμενα μέσα στή φύση, μεταβάλλονται ἐπειδή περιέχουν ἀντιφάσεις, ἀντιθέσεις.

Ἔχουμε τό νερό, ἔχουμε καί τόν ἥλιο. Τό νερό θά λέγαμε ὅτι εἶναι ἀντίθετο ἀπό τή θερμότητα τοῦ ἡλίου. Αὐτά τά δύο πράγματα λοιπόν εἶναι σέ μιᾶ ἀντίφαση. Ἔρχεται ὁ ἥλιος, θερμαίνει τό νερό, καί τό ἐξατμίζει. Κατόπιν ἔχουμε ἓνα καινούργιο φαινόμενο, τή βροχή. Ἀπό ποῦ ἔχουμε τή βροχή; Τή βροχή τήν ἔχουμε ἀπό τήν ἀντίθεση δύο φαινομένων, δηλαδή τή διαλεκτική τους· σάν νά ἔπιασαν κουβέντα κατὰ κάποιον τρόπο... –αὐτό εἶναι ἀπό τήν μέθοδο τοῦ Ἐγγέλου¹². νά μήν σᾶς

12. Ὁ μέγας διαλεκτικός φιλόσοφος Χέγκελ (Georg Wilhelm Friedrich Hegel, 1770-1831) διακήρυξε στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα, στό περίφημο βιβλίο του *Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Λογικῆς*, τόν νόμο τῆς κινήσεως, μεταβολῆς καί διαλεκτικῆς ἐνότητος τῶν ἀντιθέτων. Σύμφωνα μ' αὐτόν, ὅλες οἱ ἔννοιες κρῦβουν μέσα τους μιᾶ κίνηση, μιᾶ ζωντάνια, μιᾶ ροϊκότητα, καί, ἀρνούμενες τοὺς προσδιορισμούς τους, μεταβάλλονται στίς ἀντίθετές τους, ἀλλάζοντας τά χαρακτηριστικά τους. Ὀνόμασε αὐτή τή κίνηση τῶν ἀντιθέτων *διαλεκτική*, ἐνῶ τά σημεῖα στά ὁποῖα ἐμφανίζονται αὐτές οἱ ἀντιθέσεις *στιγμές*. Ἀποτέλεσμα τῆς κινήσεως καί ἀλλαγῆς τῶν ἀντιθέτων εἶναι ἡ ἀναίρεσή τους ὡς ξεχωριστῶν στιγμῶν, καί ἡ ἔνωση καί συγχώνευσή τους σέ μιᾶ νέα μορφή, τή *σύνθεση*, πού περιλαμβάνει τά χαρακτηριστικά καί τῶν δύο. Δηλαδή στή διαλεκτική σύνθεση ἡ ἔννοια ἀναιρεῖται, ἀλλά δέν ἐξαφανίζεται. Διατηρεῖ

μπερδεύω όμως πίο πολύ— ήρθαν σέ αντίθεση, καί δημιούργησαν ένα τρίτο πράγμα, ένα άλλο φαινόμενο.

Τί λέει λοιπόν ὁ διαλεκτικός ὕλισμός; ὅτι τά φαινόμενα μέσα στή φύση δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρά προϊόντα τῶν ἀντιφάσεων τῶν φαινομένων, ἢ τῆς πάλης τῶν φαινομένων. Αὐτό λέει ὁ διαλεκτικός ὕλισμός. Αὐτό μέσα στή φύση.

Τώρα, ἂν πάρουμε τόν διαλεκτικό ὕλισμό νά τόν ἐφαρμόσουμε μέσα στήν Ἱστορία —σύμφωνα μέ τή θεωρία πού διατύπωσαν ὁ Μάρξ καί ὁ Ἑνγκελς, τή θέση δηλαδή τῆς θεωρήσεως τῆς Ἱστορίας¹³ τότε παρατηροῦμε πώς ἕνα καινούργιο ἱστορικό γεγονός εἶναι ἀποτέλεσμα δύο ἱστορικῶν ἀντιφάσεων, δύο ἀντιθέσεων, δύο ἀντιθέτων γεγονότων. Ἔχουμε λοιπόν τήν ἀντίθεση δύο γεγονότων, καί δημιουργεῖται ἕνα τρίτο.

Ἔτσι ἐπινοήθηκε ὁ ἱστορικός ὕλισμός. Αὐτό ὅμως

τήν οὐσία της στήν καινούργια ἔννοια, σάν τόν σπόρο τοῦ φυτοῦ, πού ὅταν φυτρώσει καταστρέφεται, ἀλλά μέ τή δημιουργία τοῦ νέου φυτοῦ διατηρεῖ τήν οὐσία του (τή δύναμη διαιωνίσεώς του) μέσα στόν καινούργιο σπόρο.

13. Ἄν καί ὁ Χέγκελ εἶναι ὁ φιλόσοφος πού ἔχει θεμελιώσει τά κύρια χαρακτηριστικά τῆς διαλεκτικῆς ὡς ἐπιστήμης, δέν σημαίνει πώς ἡ διαλεκτική τῶν Μάρξ καί Ἑνγκελς ταυτίζεται μ' αὐτήν τοῦ Χέγκελ. Ἀκριβέστερα, ὁ Μάρξ καί ὁ Ἑνγκελς ἔχουν υἱοθετήσει ἀπό τήν ἐγγεληνὴ διαλεκτική μέθοδο τόν πυρήνα τοῦ συστήματος, ἀναπτύσσοντας τήν διαλεκτική σέ ἕνα σύγχρονο ἐπιστημονικό περιεχόμενο, κάτω πού ἔλειπε ἀπό τόν Χέγκελ. Ἡ οὐσία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ λοιπόν δέν θά μπορούσε νά ἐκφραστεῖ καλύτερα παρά ἀπό τόν Μάρξ μέ τήν ἐξῆς γνωστή του ρήση: *Δέν εἶναι ἡ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων πού καθορίζει τό εἶναι τους, μά, ἀντίθετα, τό κοινωνικό εἶναι πού καθορίζει τή συνείδησή τους.* (Κ. Μάρξ, ἀπό τόν Πρόλογο στήν *Κριτική τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας*, *Διαλεχτά Ἔργα Μάρξ-Ἑνγκελς*, τόμ. Ι, σ. 424).

σημαίνει ότι αρχίζουμε να ερμηνεύουμε την Ιστορία κατά υλιστικό τρόπο· δηλαδή βλέπουμε στην Ιστορία όλα τα γεγονότα της, τά πάντα, να κινούνται μόνο από υλιστικά κίνητρα, και τίποτε άλλο.

Άς ποῦμε, ἔχουμε κάποιους δούλους, πού εἶναι κάτω ἀπό τά ἀφεντικά τους. Αὐτοί τώρα ὑποφέρουν, πεινοῦν, κρυώνουν, δυστυχοῦν· γι' αὐτό ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τῶν ἀφεντικῶν τους, ἐλευθερώνονται, κι ἔτσι ζοῦν καλύτερα. Αὐτό πού ἔκαναν ἦταν ἀποτέλεσμα ἐνός βιολογικοῦ, υλιστικοῦ κινήτρου· δηλαδή τό ἔκαναν ἐπειδή κρύωναν, ἐπειδή πεινοῦσαν, ἐπειδή δεσμευόταν ἡ ἐλευθερία τους καί οὕτω καθεξῆς.

Γιά τόν ἱστορικό ὕλισμό λοιπόν, ἡ πάλη τῶν τάξεων –μέσα στήν κοινωνία πάντοτε– εἶναι αὐτή πού σιγά σιγά δημιουργεῖ μία πρόοδο, καί πού αὐτή ἡ πρόοδος θά κάνει τόν κόσμο καλύτερο.¹⁴

Αὐτά λέει ὁ ἱστορικός ὕλισμός, πού βγαίνει ἀπό τόν διαλεκτικό ὕλισμό, καί πού εἶναι τόσο τῆς μόδας στήν ἐποχή μας! Πολύ πιθανόν νά τά ἔχετε ἀκούσει αὐτά πού σᾶς λέω, καί ἴσως θά ἦταν καί πολύ περιττό πού σᾶς τά ἐξήγησα. Εἶμαι σίγουρος ὅτι θά τά ἔχετε

14. Ἡ φράση *πάλη τῶν τάξεων*, ἢ *ταξική πάλη*, ἐκφράζει μιά βασική σχέση-λειτουργία τῶν ἀνθρώπων κοινωνιῶν ἀπό τήν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα· ἐπίσης ἐκφράζει τόν ἀνταγωνισμό (πάλη) ἀνάμεσα στά ἄτομα πού κατέχουν τόν πλοῦτο καί τήν ἰδιοκτησία τῶν μέσων παραγωγῆς (γῆ, ἐργασία, κεφάλαιο κλπ) σέ κάθε κοινωνία καί σέ αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους πού ζοῦν ἀπό τήν ἐργασία τους καί γίνονται ἀντικείμενο ἐκμεταλλεύσεως ἀπό τοὺς ἰδιοκτῆτες τοῦ πλοῦτου καί τῶν μέσων παραγωγῆς. Ἡ πάλη τῶν τάξεων καί ἡ οἰκονομία ἀποτελοῦν γιά τόν Μαρξισμό τήν πραγματική μηχανή τῆς ἱστορικῆς διαδικασίας (*ἱστορικός ὕλισμός*), ἡ ὁποία καθορίζει ἄμεσα ἢ ἔμμεσα τήν ἐξέλιξη τῶν κοινωνιῶν.

ἀκούσει, θά τά ξέρετε, γιατί κυκλοφοροῦν αὐτά, καί μέ λαϊκό τρόπο μάλιστα· λέγονται καί ξαναλέγονται.

Ἀπαντῶ. Εἶναι ξεπερασμένο τό φαινόμενο, ξεπερασμένη ἡ θεωρία... Ἄν πιστεύει κανεῖς ἔτσι, πιστεύει στόν ἱστορικό ὕλισμό, δέν μπορεῖ νά θεωθεῖ –ξαναγυρίζω στό πρῶτο μου θέμα. Δηλαδή δέν μπορεῖ νά εἶναι κανεῖς Χριστιανός, καί νά πιστεύει στόν ἱστορικό ὕλισμό. Ἐκεῖ θέλω νά καταλήξω· πιστεύω νά τό καταλαβαίνετε. Προσέξτε αὐτά πού σᾶς λέω. Αὐτά τά πράγματα μᾶς ἐμποδίζουν στή θέωση, στήν κατά Χριστόν θέωση. Μᾶς ἐμποδίζουν αὐτά στό νά γίνουμε θεοειδεῖς καί χριστοειδεῖς· δέν μπορούμε· γι' αὐτό τά λέμε αὐτά τώρα ἐδῶ.

Πραγματικά εἶναι ξεπερασμένη αὕτη ἡ θεωρία, γιατί ἀπλούστατα ἔχουμε πάρα πολλά κίνητρα πού δέν ἀναφέρονται στόν ὕλισμό, ἀλλά στό πνεῦμα.

Ἄς πάρουμε γιά παράδειγμα τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821. Ὅπως θά ξέρετε, εἶναι ἓνα ἐπίμαχο σημεῖο αὕτη τήν στιγμή, γι' αὐτό καί παίρνω τό παράδειγμα αὐτό. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821 τί κίνητρα καί ἐλατήρια εἶχε; Εἶχε ταξικά ἐλατήρια; Δηλαδή θά τή δοῦμε τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821 μέ τό μάτι τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ; ἢ θά τή δοῦμε μέ ἄλλο μάτι, ὅτι τή δημιούργησαν ἀνώτερα ἐλατήρια; Καί ποιά εἶναι αὐτά τά ἀνώτερα ἐλατήρια; Εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τήν ἐλευθερία! Ἐνῶ ἡ ταξική πάλη εἶναι γιατί ἐσύ νά τρώς, καί νά μὴν τρώω ἐγώ;...

Τί προκάλεσε λοιπόν τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821;

Μέχρι τώρα, παιδιά, λέγαμε ὅτι ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821, σέ ὅλα της τά σημεία καί ὅλες της τίς διαστάσεις, εἶναι τό βαρὺ πυροβολικό ἐναντίον τῆς θεωρίας τοῦ

ιστορικοῦ ὕλισμοῦ, ἀκριβῶς γιατί τά ἐλατήρια καί τά κίνητρα ἦταν εὐγενῆ, ἦταν ἀνώτερα, ἦταν πνευματικά. Δηλαδή οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἰδανικά. Καί ἦταν, θά λέγαμε, ἡ ἀπάντηση στόν ἱστορικό ὕλισμό, πού ἐξηγεῖ ὅλα τά φαινόμενα μέσα στήν Ἱστορία κατά ὕλιστικό τρόπο.

Βλέποντας ὅμως σήμερα κάποιον ὅτι ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821 τούς στέκεται κάρφος στό μάτι, διαστρέφουν τήν Ἱστορία, καί λένε ὅτι ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821 ξέρετε τί ἦταν; ταξική ἐπανάσταση!... καί ὅτι στρεφόταν ἐναντίον τῶν τσιφλικάδων, τῶν Τούρκων καί τῆς Ἐκκλησίας... γιατί τάχα αὐτοί ἤθελαν νά κρατοῦν τόν λαό δέσμιον, γιά νά μή τρώει καί νά εἶναι φτωχός!

Ὅταν ἀκούει κανεῖς αὐτά, καταλαβαίνει πόσο φοβερό πράγμα εἶναι ἡ διαστροφή τῆς Ἱστορίας! Ξέρετε τί εἶναι αὐτό; εἶναι μιὰ ἀπόπειρα –καί ἀποτελεῖ χαρκτηριστικό παράδειγμα– νά ἐρμηνευθεῖ τό φαινόμενο τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 μέ τά δεδομένα τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ.¹⁵

15. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἦταν καθαρά ἐθνική ἐξέγερση μόνο τῶν Ἑλλήνων, παρὰ τό γεγονός ὅτι οἱ ὑποκινητές της προσπάθησαν νά ξεσηκώσουν καί ἄλλα ὑπόδουλα ἔθνη. Ἦταν μιὰ καθολική ἐξέγερση, στήν ὁποία δέν ὑπῆρχε κανένα ἀπολύτως στοιχεῖο ταξικῆς διεκδικήσεως. Ἐπαναστάτησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες, εἴτε ἦταν πλούσιοι εἴτε ἦταν φτωχοί. Εἰδικά μάλιστα στή θάλασσα, ἡ ἐπανάσταση ἐκδηλώθηκε σέ νησιά μέ μεγάλο πλοῦτο, μέ κατοίκους πού ζοῦσαν μέσα στή χλιδή, ὅπως ἡ Ὑδρα καί οἱ Σπέτσες, καθώς καί ἐκεῖ ὅπου ἀπολάμβαναν μεγάλα προνόμια ἀπό τό Ὀθωμανικό Κράτος, ὅπως στή Χίο, στή Σάμο καί στή Σύμη. Ἀξίζει μάλιστα νά σημειωθεῖ ὅτι οἱ βαθύπλουτοι Ἕλληνες πλοιοκτήτες μέ συγκεντρωμένο ὁλόκληρο τό θαλάσσιο ἐμπόριο στά χέρια τους διέθεσαν πρόθυμα τά καράβια τους στόν Ἀγῶνα, οἱ ἴδιοι ἠγήθηκαν τῆς ἐπαναστάσεως ὡς ναύαρχοι, γιά νά βρεθοῦν στή συνέχει-

Ὅποιος ἐρμηνεύει τό φαινόμενο τῆς ἐπαναστάσεως μέ αὐτά τά δεδομένα, τότε εἶναι ὑλιστής· τότε μένει σέ μία στενή περιφέρεια πού λέγεται *κοιλιά-ἔντερα-φαί...* καί πάλι *κοιλιά-ἔντερα-φαί!* Δηλαδή ἕνας βιολογικός-ὑλιστικός κύκλος· τίποτε ἄλλο, ἰδανικά μηδέν! Ἄν λοιπόν βλέπουμε τήν Ἱστορία μέ αὐτή τήν κυκλική της μορφή, στήν ἐρμηνεία της ὅτι διέπεται ἀπό τόν ἱστορικό ἢ διαλεκτικό ὑλισμό, δέν εἶναι δυνατόν ποτέ, παιδιά, νά φθάσουμε στό νά πιστεύουμε ὅτι θά ἔρθει ξανά ὁ Χριστός καί θά κάνει ἕναν καινούργιο κόσμο.

Ἄν πεῖτε σέ ἕναν ὑλιστή ὅτι θά ξανάρθει ὁ Χριστός, θά γελάσει, θά τοῦ φανεῖ παράξενο! ἄλλωστε οἱ ὑλιστές δέν πιστεύουν ὅτι ὁ Χριστός εἶναι Θεός. Ἄν τοῦ πεῖτε ὅτι δέν θά τρῶμε στόν καινούργιο κόσμο πού θά βρεθοῦμε, αὐτός θά γελάσει, γιατί αὐτός περιμένει, ὥστερα ἀπό μία ταξική πάλη, ἕναν καλύτερο κόσμο, στόν ὁποῖο θά τρῶμε καλύτερα καί καλύτερα, μέ χρυσά κουτάλια!

α, μετά τήν ἀπελευθέρωση, πάμπτωχοι καί ὀλοκληρωτικά κατεστραμμένοι! Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἔλεγε: «Πλησίον εἰς τόν Ἱερέα ἦτον ὁ λαϊκός, καθήμενοι εἰς ἕνα σκαμνί, Πατριάρχης καί τζομπάνης, ναύτης καί γραμματισμένος, ἰατροί, κλεφτοκαπεταναῖοι προεστοί καί ἔμποροι» (Θ. Κολοκοτρώνης, *Διήγησις συμβάντων ἐλληνικῆς φυλῆς*, ἔκδ. Πάπυρος, Ἀθήναι, σ. 29). «Παιδιά μου, ...πρέπει νά φυλάξετε τήν πίστη σας καί νά τήν στερεώσετε, διότι, ὅταν ἐπιάσαμε τά ἄρματα, εἶπαμε πρώτα ὑπέρ πίστεως καί ἔπειτα ὑπέρ πατρίδος.» (Από τήν ἱστορική ὁμιλία τοῦ ἰδίου στήν Πνύκα). Ὁ ἱστορικός τοῦ 19ου αἰῶνα Χρήστος Βυζάντιος σημειώνει: «Προύχοντες, κληρικοί, ἄρματολοι καί κλέφται, λόγιοι καί πλούσιοι, συνεφώνησαν, ἢ μᾶλλον συνώμοσαν, καί παραχρῆμα ἐπαναστάτησαν κατά τῆς τουρκικῆς δυναστείας.» (*Ἱστορία τακτικοῦ στρατοῦ*, σ. 265. Βλ. Π. Γεωργαντζή, *Οἱ Ἀρχιερεῖς καί τό Εἰκοσιένα*, Ξάνθη 1985, σ. 189).

Πέστε μου, λοιπόν, σᾶς παρακαλῶ, ὕστερα ἀπὸ αὐτά πού σᾶς εἶπα, ὅσο μπορέσατε νά καταλάβετε, ἂν δέν ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ αὐτές τίς ἀντιλήψεις, εἶναι δυνατὸν ποτέ νά φτάσουμε στή θέωση; Ἀδύνατον. Ἀκοῦστε τί εἶπα: ἀδύνατον! ἔντελῶς ἀδύνατον!

Ὅλες αὐτές οἱ θεωρήσεις πού ἐξετάσαμε, παιδιά, δηλαδή αὐτή ἡ κυκλική θεώρηση τῆς Ἱστορίας, ἀκόμα ἢ βιολογική ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου –πού θά βελτιώσεται πράγματα, πάντοτε πρὸς κάτι ἐγκόσμιο, χωρὶς τέλος, ἄρα κυκλικό– ὅπως ἐπίσης ἡ βελτίωση τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν –κατὰ τὸν ἱστορικό ὕλισμό, καὶ τοῦτο πάλι κυκλικό καὶ χωρὶς τέλος– ὅλες αὐτές οἱ θεωρήσεις, στό τέλος ὁδηγοῦν σέ ἓνα ἀδιέξοδο καὶ σέ μία τελμάτωση, χωρὶς δηλαδή νά μπορούμε νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατάσταση.

Ἐνῶ τό κατ' εἰκόνα στόν ἄνθρωπο... ὦ, αὐτό τό κατ' εἰκόνα... αὐτό εἶναι τό κλειδί! Εἶδατε πόσο ἐπειμεινα καὶ σέ πόσα μαθήματα σᾶς μίλησα γι' αὐτό; Αὐτό εἶναι τό κλειδί! Αὐτό τό κατ' εἰκόνα στόν ἄνθρωπο μᾶς φθάνει στό πρωτότυπό μας, τὸν Χριστό, ὁ Ὅποιος, ὅπως σᾶς ἐξήγησα στὴν ἀρχή, ἔρχεται στό τέλος τῶν αἰώνων, στό τέλος τῆς Ἱστορίας, γιὰ νά τὰ κάνει ὅλα καινούργια καὶ νά ζήσουμε μέσα στὴν αἰωνιότητα, στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Αὐτό, παιδιά, εἶναι τό μέτρο πού δίνει ὁ Χριστός.

Ἀντιλαμβάνεστε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ἀπαγκιστρωθοῦμε ἀπὸ ἄλλες ἀντιλήψεις καὶ νά ἀρχίσουμε σιγά-σιγά νά βλέπουμε τὴ θέση τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν εὐθύγραμμη θεώρηση τῆς Ἱστορίας. Εἶναι ἀνάγκη αὐτό. Καὶ θά τό καταλάβουμε μόνο ἂν ἀρχίσουμε νά εἴμαστε λιγότερο καὶ λιγότερο *σάρκες*.

Στήν εποχή τοῦ Νῶε οἱ ἄνθρωποι ἀναμφισβήτητα θά ἔβλεπαν ὅτι δέν ἦταν δυνατόν ποτέ νά τελειώσει ὁ κόσμος, γιατί τότε εἶχε ἀρχίσει. Καί ὅμως, γι' αὐτούς τελείωσε ὁ κόσμος. Προσέξτε τί εἶπα· τελείωσε γιά τή γενεά τοῦ Νῶε ὁ κόσμος· γιατί πνίγηκαν ὅλοι. Θά τό πίστευαν; Θά τό φαντάζονταν ποτέ πώς θά τελείωνε ἡ ἀνθρώπινη Ἱστορία στή δική τους γενεά; Καί ὅμως τελείωσε! Αὐτό σημαίνει πώς ὁ κατακλυσμός εἶναι τύπος καί ὑπόδειγμα ὅτι κάποτε ἡ Ἱστορία θά τελειώσει ὁριστικά. Γι' αὐτό, ἐπειδή δέν ἔβλεπαν τέλος στήν Ἱστορία, ἀλλά ἔβλεπαν μόνο κυκλικά τά πράγματα, ἔλεγαν νά *φᾶμε καί νά πιοῦμε!* Γι' αὐτόν τόν λόγο κατάντησαν σαρκολάτρες.

Ἔτσι, παιδιά, ἔχουμε τόν χαρακτηρισμό τῆς γενεᾶς τοῦ Νῶε ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό· «οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας»¹⁶. Δέν θά μείνει, λέει, τὸ Πνεῦμα μου τὸ Ἅγιο σ' αὐτούς, γιατί εἶναι σαρκικοί ἄνθρωποι! Σαρκικοί!... Αἶρεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καί ἔρχεται ἡ καταστροφή, ἔρχεται τὸ τέλος.

Καί τὸ καταπληκτικό ξέρετε ποιό εἶναι; Ὁ Χριστός γιά τὸ τέλος τῆς Ἱστορίας ἐπικαλέστηκε ὡς παράδειγμα ἀκριβῶς τὸ γεγονός τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Νῶε, καθὼς καί τὸ γεγονός τῆς καταστροφῆς Σοδόμων καί Γομόρρας, πού δέν ἔμεινε κανεὶς ζωντανός, πλὴν τῆς οἰκογενείας τοῦ Λώτ.¹⁷

Ξέρετε τί εἶπε; Ὅπως στήν εποχή τοῦ Νῶε, ἀλλά καί στήν εποχή τῶν Σοδόμων καί Γομόρρας, οἱ ἄν-

16. Γέν. 6, 3.

17. Βλ. Γέν. 19, 24.

θρωποι ἔτρωγαν, ἔπιναν, παντρεύονταν, φύτευαν καὶ ἔκτιζαν – δηλαδή ἡ ξένοιαστη ζωὴ, ἡ βελτίωση τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, πῶς θὰ ἀναπτυχθοῦμε, δηλαδή ἡ κυκλικὴ θεώρηση τῆς Ἱστορίας– καὶ ἦλθε αἰφνίδιος ὁ ὄλεθρος, τὰ ἴδια θὰ συμβοῦν καὶ κατὰ τὴν ἡμέρα πού θὰ φανερωθεῖ ὁ νιός τοῦ ἀνθρώπου.¹⁸

Εἶδατε; τὰ ἴδια θὰ γίνονται καὶ τότε! Δηλαδή, ὅταν θὰ πρόκειται νὰ ἔρθῃ ὁ Χριστός, οἱ ἄνθρωποι θὰ βλέπουν κυκλικὴ τὴν Ἱστορία, χωρὶς τέλος· θὰ φροντίζουν μόνο νὰ φᾶνε καὶ νὰ πιοῦν!

Βλέπετε σήμερα τί ἀγώνας γίνεται, ἡ Ἀνατολὴ νὰ φάει τὴ Δύση, καὶ ἡ Δύση νὰ φάει τὴν Ἀνατολή;... ὁ Βορρᾶς νὰ φάει τὸν Νότο, καὶ ὁ Νότος νὰ φάει τὸν Βορρᾶ;... Ὅλα αὐτὰ ξέρετε τί εἶναι; μιὰ προσπάθεια εἶναι νὰ ζήσω ἐγώ! Ἐσύ ἂν δέν ζήσεις, δέν μέ νοιάζει!

Ἔτσι λοιπόν καὶ τότε· οἱ ἄνθρωποι θὰ κινοῦνται μέ τὸν ἴδιο τρόπο· νὰ φᾶμε, νὰ πιοῦμε, νὰ κτίσουμε, νὰ παντρευτοῦμε, νὰ φτιάξουμε, ὅλο καὶ περισσότερο νὰ φτιάξουμε... Καί μετὰ, ὅταν θὰ πρόκειται νὰ ξανάρθῃ ὁ Χριστός γιὰ δεύτερη φορὰ, τότε θὰ ἔρθῃ αἰφνιδίως ἡ καταστροφὴ, γιατί θὰ ἔχει τελειώσει ἡ Ἱστορία, εἴτε μᾶς ἀρέσει εἴτε δέν μᾶς ἀρέσει.

Ξέρετε γιατί εἶπα μᾶς ἀρέσει ἢ δέν μᾶς ἀρέσει; Διότι, ἀπλούστατα, ὅλες οἱ ἀντιλήψεις τοῦ κόσμου εἶναι θεωρίες, ἐνῶ ὅλα αὐτὰ πού λέμε ἐδῶ δέν εἶναι καθόλου θεωρίες, ἀλλὰ γεγονότα. Διότι καὶ ὁ κατακλυσμός ἔγινε,¹⁹ κι ὁ Χριστός πέθανε καὶ ἀναστήθηκε, καὶ

18. Λουκᾶ 17, 26-30.

19. Ἡ βιβλικὴ διήγησις, οἱ ἱστορικὲς παραδόσεις, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς Μεσοποταμίας, μᾶς βεβαιώνουν πῶς

συνεπῶς ἔχουμε τὴν ἐγκυρότητα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. Αὐτός μᾶς βεβαιώνει ὅτι εἶναι πραγματικά ὁ Θεός, μᾶς εἰδοποιεῖ γιὰ τὴν ἀλήθεια, καὶ διασφαλίζει τὴν ἐγκυρότητα τῶν γεγονότων καὶ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ.²⁰

Αὐτά, παιδιά, εἶχα νὰ σᾶς πῶ σήμερα γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς κυκλικῆς θεωρήσεως τῆς Ἱστορίας, καὶ εἶπαμε ὅτι πρέπει νὰ ἀπελευθερωθοῦμε, γενικά, ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀντίληψη. Μᾶς μένει ἀκόμα ἓνα ἐμπόδιο γιὰ νὰ ἐξετάσουμε, πού εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο.

Ἀλλά, πρῶτα ὁ Θεός, αὐτό θά τό δοῦμε τὴν ἐρχόμενη Κυριακή.

Κυριακή, 27 Μαρτίου 1983

ὁ Κατακλυσμός ὄχι μόνο δέν εἶναι ἀπλῶς μύθος ἢ φαντασία τῶν πρωτόγονων ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἓνα ἱστορικό γεγονός, πού προσδιορίζεται κάπου πρὶν ἀπὸ τὴν ἑναρξη τῶν μεγάλων πολιτισμῶν τῆς Βαβυλωνίας, Αἰγύπτου, Ἰνδίας, καὶ ἀμέσως μετὰ τὴ λεγόμενη μεσολιθικὴ ἐποχὴ, ἴσως γύρω στό 3.500 π.Χ. Αὐτό ὑποστηρίζουν οἱ εἰδικοί F.A.Filby, M.F.Unger, B.L.Ramm καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες. Βλ. Werner Keller, *Ἡ Βίβλος ὡς ἱστορία λαῶν καὶ πολιτισμῶν*, (Πρόλογος Μανώλη Ἀνδρόνικου, Μετάφραση Ἄννας Παπαδημητρίου) Ἀθήναι 1968, σσ. 640.

20. Βλ. *Α' Τιμ.* 4, 9.